

EĞİTİMİN AMAÇLARI *

JOHN S. BRUBACHER

Cev. Araş. Gör. Sabri BÜYÜKDÜVENÇİ **

Eğitimin amaçları, tümü normatif olan üç işlevi yerine getirir. İlkın, eğitim sürecine yön verir. Programda değişiklik yapılmadan veya yeni bir okul binası planlanmadan önce veyahut ta yeni personel alınmadan önce amaçlar gözönünde bulundurulmalıdır. Bunlar saptanmadan, belirlenmeden yapılacak çalışmalarda, karşı karşıya kalınacak pek çok seçenekler nedeniyle güç durumda kalmak söz konusudur. Yapılacak değişimlerin dışında, gelenek ve göreneklerin eğitim sürecini hangi yöne götürdükleri konusunun bilincinde olmak önem taşımaktadır. Aksi taktirde, eğitim olayının yavan, gerçeklerden uzak olma tehlikesi gündeme gelir.

Eğitimin böylesine düşüncesiz, dikkatsiz bir yapı kazanması, eğitim amaçlarının yerine getirdiği ikinci işlevin önemini belirtmektedir. Amaçlar yalnızca eğitime yön vermekle kalmaz aynı zamanda onu harekete geçirir, motive eder. Amaçlar, değerlerdir ve eğer gerçekten belirli bir değerleri varsa ve arzu ediliyorsa, bunların gerçekleştirilmesinde gerekli olan yeteneklerin, gücün, gayretin öğrenciden alınmasında, öğrencinin bunları ortaya koymasında onu teşvik etmeii, yönlendirmelidir. Yönlendiren ve fakat eyleme götürmeyen amaçlar % 50 etkilidir.

Son olarak, amaçların bir de eğitim sürecini değerlendirirken gerekli ölçütleri sağlama işlevi vardır. Öğrenciler değerlendirilirken veya okullar denetlenirken baştaki amaçlar dikkate alınmalıdır, alınmak durumundadır. Öğrencileri veya kurumları, ilk planda

(*) John S. Brubacher. Modern Philosophies of Education, McGraw Hill-Book Company, New York, 1969, s. 95 - 100.

(**) Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü.

bir amaç olarak belirlenmemiş konularda kusurlu bulmak, noksan bulmak gerçekten haksızlık olur. Kuşkusuz, saptanmış amacın, değersiz, uygun olmayan bir amaç olma olasılığı da söz konusudur.

Eğitim Amaçlarının Saptanması :

Bu konuda esas ilgimiz, eğitime yön veren amaçlardır. Bu yönlendirme, veya yön nereden gelmektedir. Eğer eğitim olayı toplumsal bir yapı içinde oluşuyorsa, eğitimin amaçlarının toplumun normlarınınca belirlenmesini beklemek mantıklı olmaz mı? Gerçekten olur. Ancak, bu eğitim amaçlarının formüle edilmesinin yalnızca başlangıç aşaması olur. Örneğin, eğitimin, bireyi bir yurttaş olarak olduğu kadar, bir insan olarak ta biçimlendirip biçimlendirmesi gerektiği konusu gündeme getirilmiştir. Burada, birinin amacının diğerinkinden ayrı olduğu iddia edilmemektedir. Ancak, önemli yönlerden farklılık gösterebilecekleri ileri sürülmektedir. Durum böyle olunca, eğitimin amaçlarının sosyal yapıdan alınırken eleştiri süzgecinden geçirilmemesi söz konusu olamaz.

Kuşkusuz okul, toplumun taleplerine, isteklerine duyarlı olmalıdır. Ancak, bunlara rağmen, amaçların gerçek anlamda formüle edilmesi eğitim sürecinin kendi iç yapısına bağlı olmalıdır. Eğitimin bir görevi de, kişinin kendi amaçlarını saptamayı öğrenmesidir. Yani, amaçlar olarak takip edilecek hangi değerler uygundur konusunu kendi kendine belirlemesi gerekmektedir. Okul da aynı şekilde, öğretim yönteminde ve programın seçiminde yaptığı gibi kendi yönünün tayini konusunda da değerlendirme özerkliğine sahip olmalıdır. Eğitimin amaçlarını, eğitim sürecinin dışındaki kaynaklardan almak, eğitimin doğasına ters düşecektir. Dış toplumsal koşullar, eğitim sürecinin etkisini değerlendirmede gerekli olan şeyleri sağlar fakat eğitim ölçütünü sağlamaz.

Toplum, belirli bir zamandaki mevcut durumuyla olduğu gibi kabul edilirse, çocukları yetiştirmenin amacı da, yetişkinlerin içinde bulunduğu düzeye onları getirmek anlamı taşır. Yetişkin toplumunun inançlarında, geleneklerinde en iyi olan şey amaç olarak alınır. Buradaki başarı, çocuğun bilgisizliğini ve olgunlaşmamış olmasını ortadan kaldıracaktır. Doğal olarak böyle bir durumda eğitimin amaçları, yetişkinler tarafından dıştan oluşturulacak, çocuklar da bunları kabul edip, onaylayacaktır. Öte yandan, kişi, mevcut toplumsal koşulları kendisi için yeterli bulmazsa, eğitimin amaç-

ları da, kaynağını toplumun eksiklerinde, kusurlarında ve bunların nasıl düzeltileceğinde bulacağı olasıdır. Böyle bir durumda, gençliğin olgun olmaması, skolastik kanalında boş bir havuza benzetilemez, yani, bu havuz doldurulduğu zaman onun yetişkin düzeyine çıkacağı anlaşımamalıdır. Olgun olmama, yararsız bir şey gibi değil fakat gelişmeye açık bir güç olarak görülmektedir.

Yetişkin yaşamının takip edeceği en iyi örneklerin ne olduğunu saptamanın çeşitli yolları vardır. Bazıları, eğitimin amaçlarını, toplumsal kurumların tarihsel bir analizinden çıkarmaya çalışmaktadır. Diğerleri, mevcut yaşamın sosyolojik bir analizinden bunu çıkarmaya çalışmaktadır. Bir yandan, günlük yaşama bakarak, çocukların etkinliklerinin tanımlayıcı analizlerini yapmakta, diğer yandan da yetişkinlerin etkinliklerinin analizlerini yapmaktadırlar. Bu gruptaki bireyler, çocukların düzeltilmesi gereken hatalarını, yanlışlarını dikkatle kaydetmekte diğerleri de, okulun yetişkinleri hazırlaması gereken değişik mesleklerin iş analizlerini yapmaktadırlar. Bir dereceye kadar bunlardan farklı olanlarda, eğitimin amaçlarını, insanın orjinal doğasının psikolojik bir incelemesine dayandırmaya çalışmaktadırlar. Eğitimin amaçlarına sosyolojik yaklaşımları geçersiz kılan bir hata vardır. Bunlar statüko ile uğraşırlar. Çağdaş toplumun sahip olduğu değerleri çok iyi bir şekilde tanımlarlar ancak çağdaş toplumsal değerlerin sürdürülmesi veya düzeltilmesi veyahut ta yerlerine yenilerinin konulup konulmaması konularında birşey söylemezler. Sosyoloji ve tarih kanıt toplayan (fact - finding) disiplinlerdir. Arzulanmış söyleyebilirler fakat arzu edilecek olandan, arzu edilmesi gerekenden bahsetmezler. Tarihin ve bilimin arzu edilmesi gerekenden de bahsetmesine olanak tanımak, geleceği, şimdiye ve geçmişe bağlamak olacaktır.

Eğitimin amaçlarını bilim adamlarının hazırlaması konusunda dikkatli davranırken onları tümüyle de dışlamamak, amaçların seçimini salt düşünürlerle bırakmamak gerekmektedir. Eğitimciler, bilim adamının mantıksal temellere dayanan amaçlarını kabulienmek zorunda olmasalar da, psikolojik temellere dayananları uygun bulabilirler. Burada gerekli olacak tek güvence, bilim adamının bilimselden ziyade feisefi bir görüş belirtmesinde ısrar etmek olacaktır.

Düşünürler arasındaki bilinen görüş farklılığı, eğitim amaçlarının düzenlenmesi çabalarında bazılarının sırtlarını çevirmesine

yol açmıştır. Olguların tanımlanmasından, sınırları belirli amaçların çıkarılamıyacağını anlaşılmaya üzerine bunlar, eğitim amaçlarının saptanmasını felsefi bir sorundan, yöntembilimsel bir soruna dönüştürmeyi salık vermektedirler. Bunu yapmak için, özel bir sosyal bağlamda, gerçekten var olan değerlerin ne olduğunu bulmakta ve daha sonra, bu sosyal bağlam içindekilerin, bu değerlerin farkına varmasında yardımcı olacak eğitim amaçlarını formüle etmeye çalışmaktadırlar. Toplumsal koşulların nispeten durgun olduğu yerlerde, daha önce değinildiği gibi, bu yeterli olabilir ancak toplumsal durumun kendisinin belirli olmadığı için eğitim amaçlarının da belirsiz olduğu durumlarda bu yeterli olmaz.

Amaçlar Nasıl Çalışır :

Amaçların eğitime yön verdiği durumları ele alırken başlangıçta iki ayırım yapmak gerekmektedir. İlk önce, bir hedef veya amaç doğal bir güdü'den daha fazla bir şeydir. Kuşkusuz güdü'de ortaya çıkar ancak, harekete geçildiğinde ortaya çıkacak sonuçları bu güdü'ye dayandırmak için bir çaba gösterilene değin bir hedef veya amaç haline gelmez. İkinci olarak, beklenen veya amaçlanan ile kıyas andığında bazen eğitimsel sonuçlar şaşırtıcı olur. Bu nedenle, amaçları veya hedefleri, ortaya çıkanlardan, sonuçlardan ayırmak önem taşımaktadır. Birincisi, önceden görme sorunudur. İkincisi de, sonradan ortaya çıkanın görülmesi sorunudur. Birincisi, kişinin öğretmeye veya öğrenmeye çalıştığı şey, ikincisi, öğrenmede veya öğretmede başarılan şeydir. Zaman akıp gittiğinden, tasarlanmış hedefler veya amaçlar yol gösterebilir veya göstermesin eğitimin ürünleri veya sonuçları zorunlu olarak olacaktır.

Toplumun yeniden düzenlenmesinde gerekli olacağı gibi, eğitim amaçlarının sürekli düzenlenmesinde aklın yardımına başvurulacaksa, eğitim amaçlarından ziyade eğitim sonuçlarından söz etmek belki de daha uygun olacaktır. Bir amaç, yalnızca mevcut eğitim çabasının sonucunun ne olacağını veya ne olması gerektiğini önceden görmeye çalışmaz fakat bir kez kazanıldığında, bu önsezi, bu amaca yönelen öğrenci ve öğretmene yol göstermede araç görevini görür. İlk planda amaca ulaştıracak mevcut araçların belirlenmesine yardımcı olur, ikinci planda, buraya ulaşmak için atılması gereken adımların düzenini bildirir. Bir amaçı sahip olmak, bir amaç doğrultusunda hareket etmek, gelecekteki olayları geçmişin ışığında ele almak akıllıca hareket etmeyle birdir.

Eğitim amaçlarının esnekliği veya katılığı daha başka bir sorunu, eğitim amaçlarının sürekli yaşantılardan mı oluşması gerektiğini veya onun dışında mı anlaşılması gerektiğini içermektedir. Skolastik eğitim felsefesi ikinci görüşten yanadır. Yaşantının devamlı, düzensiz bir değişim içerisinde olmasının eğitim amaçlarına yeterli bir kaynak olamayacağı düşüncesindedir. Böylesine düzensiz bir değişimden ortaya çıkan amaçlar, eğitim sürecine etkili bir rehberlik yapacak sağlamlıktan uzaktır. Gereksinim duyulan şey yaşantının üzerinde ve ötesinde bulunan bir amaçtır. Yaşantının dışında olmalıki durağan olabilsin, yaşantının üstünde olmalıki bir eğitim ideali olarak yetkin olabilsin.

Eğitim amaçlarının yaşantıdan kaynaklanması gerektiği şeklindeki yukarıdaki aksiyon, amaçların dinamik bir çevrenin gereksinimlerini karşılayacak şekilde sürekli yeniden düzenlenmesi gerektiği düşüncesinin zorunlu bir sonucudur. Bu çeşit bir amacın öğretmene veya öğrenene yararı, olup bitenlerle amaç arasındaki ilişkinin değerlendirmesini doğrudan doğruya yapmalarıdır. Son derece önemli olan nokta bunların başka birisinin değil, kendi sorunlarına yanıt aradıklarıdır. Bu nedenle, eğitim amaçları yalnızca belli bir noktaya yönelik değil aynı zamanda kişiye özgüdür de.

Bu görüşler arasındaki önemli farklılık, amaçlar ve araçların karşılıklı ilişkisi üzerinde yoğunlaşıyor gibi görünmektedir. İkincisi, yani ilerici (progressive) görüş, eğitim amaçlarının bunları gerçekleştirecek araçlar gözönüne alınmadan akıllıca düzenlenemeyeceği görüşündedir. Bundan başka, amaçlara bir kez ulaşıldığında bu defa bunlar daha ileriki amaçlar için araç veya kaynak olurlar. Başka bir biçimde belirtilirse, amaçlar daha uzağa yönelirken, araçlar daha yakın öğrenme hedefine yöneliktir. Birincisi, yani öz-cü (essentialist) görüş bakımından ne denli ulaşılabilir, gerçekleştirilmeleri için araçların oluşturulması ne denli güç olursa olsun amaçlar, güvenilir ve değerli kalabilir.

Bazen eğitim amaçlarının dıştan gelmesi onların metafizik niteliğinden daha çok sosyal kaynağıyla ilgilidir. Öğrenene yol gösterecek amaçların kaynağı öğrenenin kendisinden ziyade öğretmendir. Öğretmenin amaçları bile kendisinin değil fakat bağlı olduğu üst yönetimin olabilir. Böyle bir otorite hiyerarşisi genellikle bir aşağının yetersizliği ve bir üstün uygun amaç saptamada daha yetkin olduğu varsayımına dayanmaktadır. Özellikle amacın dıştan

geidiği, durağan olduğu ve bu nedenle üzerinde ısrarla durulması gerektiği, buna karşın onun değeri üzerinde hiyerarşi merdiveninin altında olanların görüşlerinin alınmadığı hallerde durum budur. Bu görüşe öncülük eden sosyal felsefenin pek çok iddiası demokratik değildir. Bir elit tabaka çoğunluğun amaçlarını belirlemektedir. Ancak, bu durumda neyin demokratik olduğu tartışma konusudur. Bazıları, tercihleri dikkate alınmasa da çoğunluğa özgü amaçlar oluşturmanın daha iyi olduğuna inanmaktadır. Diğerleri, elit tabakanın kararlarının böylesine bir sorumluluğu mazur gösterecek kadar üstün olup olmadığını tartışmaktadırlar. Fakat çoğunluğun elit tabakadan daha kötü amaçlar seçeceği kabul edilse bile, bu sözü edilen diğerleri, çoğunluğun, tercihlerini yapmalarını ve hatalarını öğrenmelerini, hiç tercih yapmamalarına yeğlemektedirler.

Eğitim sürecine yardımcı olacak eğitim amaçları konusunda görüşleri ikiye bölen çizgiyi daha da uzatmak mümkündür. Diğer nitelikleri üzerinde yapılan tartışmalara ek olarak bir de amaçların zamansal (temporal) boyutu üzerinde bir tartışma vardır. Öğrenci ve zamansal öğretmenin amaçları şimdiye mi yoksa uzağa, geleceğe mi yönelik olmalı? Okul, yaşamın kendisi mi yoksa yaşama bir hazırlık mı olmalı?

Bu soruya iyi bir cevap verirken, sorunun ya o ya bu şeklinde bir ikilem olmadığını söylemek muhtemelen genel bir ifade olacaktır. İlmli eğitim felsefesi, her iki noktayı da dikkate almalıdır. En kolay şekilde bu, şimdi ve gelecek, çocukluk ve yetişkinlik arasında keskin bir ayırım tanımlayarak yapılır. Gelecek anlaşılmalı, bugünün içinden yarımın bilinemezliği, görülemezliği çıkarılmalıdır, öyle ki, çocuk ve yetişkin aynı sürekli gelişimi gösterebilsinler. Bu farklı görüş noktasıyla, eğitimin kendi sorumluluğunda her iki noktayı da kabul etmediği açıktır. Bu nedenle eğitim, şimdiki yaşama katılmanın ve bu yaşamın sonucunda ortaya çıkacak olaylara hazırlanmanın mantıklı bir karışımı olmalıdır.

Fakat bu karışımındaki öğelerin oranı ne olacak? Muhtemelen bu sorunun cevabı, eğitimcinin nazarında, çocukluğun ve yetişkinliğin görece önemine çevrilecektir. Bir çok yerlerde ikincinin (yetişkinliğin) daha önemli olduğu inancı yaygındır. Çocuklar, toplumun tam anlamıyla olgunlaşmış üyeleri olmaktan çok adaylar olarak görüldüklerinden önemsenmemektedirler. Bu nedenle eğitimin

amacı çocukluğun bugünkü ilgilerinden çok yetişkinlerin hazırlanmasına daha fazla önem vermek durumundadır. Şayet bir insan yaşamı yetmiş yılsa, ilk onbeş veya yirmi yıllık eğitim önceikle son elli yıla hazırlıkla ilgili olmaktadır. Böylelikle onlar için hazırlık olarak eğitimin daha uzak bir amacı sözkonusudur.

Bu düşüncenin karşısına, çocukluk ve şimdi konusundaki iddialar üzerinde önemle duranların görüşleri yerleştirilebilir. Eğitim gelişme ise, zorunlu olarak geleceğe yönelmelidir. Bu nedenle, hata, gelecek üzerinde önemle durmada değil fakat geleceği bugünkü çabanın ana nedeni yapmada yatmaktadır. Gelişme şimdi de ortaya çıktığından, eğitimin sürekli amacı ve işlevi içinde gelişmenin doğal olarak bulunduğu **şimde**'den çıkarılacaktır. Bu bakımdan, bu görüşün savunucuları çocuğun mevcut ilgi ve yetenekleri üzerinde ısrarla durmaktadırlar. Geleceğe hazırlık ikinci planda kalmaktadır. İçinde bulunulan zamanda iyi bir şekilde gelişme, gelecekteki gelişme için en iyi hazırlık olacaktır. Bunun sonucu olarak, ne kadar mükemmel olurlarsa olsunlar, çocuğun doğal güçlerini ortaya koymada başarısız olma olasılığına yol açacak zaman içinde çok uzak olan amaçlar veya değerlerden çekinmektedirler. Toplumdaki uzun vadeli değerlere önem vermemek gibi bir düşünceleri yoktur fakat mevcut çalışmalarında çocuğun dürtülerini harekete geçirecek bir parça etki'ye oranla ufak bir değişmezliği gözden çıkarmayı da tercih etmektedirler. Bunlara göre, okul şimdi ve buradaki yaşamı amaçlamalı, ona bir hazırlık olmamalıdır. Belirsiz bir evrende eğitimci, çok uzaktaki değerlere güvenle bağlanamaz çünkü onlara ulaşmadan önce tamamiyle ortadan kalkabilirler. Sonuç olarak, öğrenme, tüm gücünü **şimdi** ortaya çıkan değişimler üzerinde yoğunlaştırılmalıdır.

Eğitimin Yakın Amaçları :

Eğitimin daha önce tartışılan amaçlarına itirazlar sürmektedir? İtirazın temel dayanağı, eğitim gibi soyut bir kavramın amaçlarının olamayacağı, yalnızca öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin amaçlarının olabileceği iddiasıdır. Bu kesin ayırımın altında yatan, amaçların, insanın katıldığı somut durumlardan ortaya çıktığı düşüncesidir. Bu nedenle amaçlar, söz konusu durumlara göre biçimlenmelidir, daha önce bizim onları belirtmemiz söz konusu olamaz. Bir durum ortaya çıkana kadar amaçlarımızı bilmemekteyiz

ve bu durumu ele almak için yaptığımız son tercih ve gözlemlerimize yol gösteren araçlar olarak amaçları tasarlamaktayız. Sonuç olarak, eğitimin yakın veya ara amaçlarının sayısı çok fazladır.

Bu amaçlar karmaşasında gereksinim duyulan şey; bir yandan benimsenen amaçların dengeli olup olmadığını, öte yandan, bunlar arasında hangilerinin öncelik taşıdığını bildirecek araçlardır. Denge konusunda, amaçlar daha ayrıntılı veya ara amaçlara karşı sınanabilir, özellikle liberal eğitim gibi, insanın tüm yönleriyle (fiziksel, ahlaksal, zihinsel ve ruhsal) geliştiği amaçlara sahip olan eğitim biçiminde böyle olmaktadır. «En değerli bilgi hangisidir?» adlı ünlü denemesinde Herbert Spencer, yetkin bir yaşam için eğitimin özel amaçlarını belirtmiştir. Belki de, yetkin bir yaşam için en yaygın olarak kabul edilen düzenleme, 'Ulusal Eğitim Birliği' Komisyonu'nun ileri sürdüğü 'Eğitimin Temel İlkeleri'dir. Bu ilkeler yedi başlık altında özetlenmektedir: (1) Sağlık, (2) Temel sürece hakimiyet (okuma - yazma - matematik), (3) İyi bir yurttaş, (4) Meslek, (5) Yurttaşlık görevleri, (6) Boş zamanın iyi değerlendirilmesi, (7) Ahlaki karakter. Bu sıralamada en çok dikkati çeken husus din konusunun olmamasıdır. Muhtemelen, bunları kaleme alanlar dinin, ahlaki karakter konusu içinde olacağını düşünmüşlerdir. Veyahut ta, bu sıralama genellikle din derslerinin konmadığı özel okullar (public schools) programı olarak önerilmişti. Her iki durumda da bunun dahil edilmemesiyle, eğitimsel değerlerin sayısı oldukça yeterli ve tamam olmaktadır.

Öncelikler konusunda, amaçlar ve değerler arasındaki sıkı ilişkiyi belirterek başlamak zorunluluktur. Bir öğrencinin okuma, inceleme alanında mı yoksa spor alanında mı mükemmel olmayı amaçlaması veya bu konuda çaba göstermesi gerektiğini anlamak istediğini varsayalım. Buna verilecek hazır bir cevap, bunun meslek gibi ara bir amaca bağlı olduğu olabilir. Şayet öğrenci profesyonel spor da bir meslek düşünecek kadar iyi bir sporcuya ise, spor üzerinde yoğunlaşabilir ve araştırmalarını ikinci planda bırakabilir. Fakat, ihtisası gerektiren bir meslek planlıyorsa, araştırmalarında yüksek bir başarı düzeyini hedef alması gerekir. Burada amaçlara yaklaşım açıkça dıştan olmaktadır. Veya yararlı niteliktedir. Yapılan seçim dıştandır çünkü amaçlara veya değerlere dayanmaktadır. Öğrenci de bunların arasından bir öncelik oluşturmaya çalışmaktadır.

Bu iki amaç arasında seçim yapmanın bir diğer yolu da onların içsel değerlerini incelemektir. Mümkün olduğu kadar tarafsız bir şekilde öğrenci dış değerlendirmelerden kendisini kurtararak, her bir amacın kendi içinde değeri olduğuna dikkat etmelidir. Bağımsız bir amaç olarak hangisi daha değerlidir? Pek çok ölçüt bu seçim konusunu halletmek için ileri sürülmektedir. İlk olarak, amaçlar arasında hangisinin daha devamlı olduğu konusunda bir yargıya varılabilir. İkinci olarak, bunlar arasında hangisinin zihinsel bakımdan daha baskın olduğu, ince düşünceye olanak tanıdığı değerlendirilebilir. Ölçütün bu boyutunun bir avantajı hiç bir sınırı olmamasıdır. Ve son olarak, hangi amacın, diğer büyük çıkar alanıyla ilgili olduğu incelenebilir. Böyle bir ölçüt kullanıldığında, skolastik amaçların, atletik amaçlara kıyasla öncelik kazandığı anlaşılır. Dış veya yararçı nitelikte amaçların söz konusu olduğu durumlardaki gibi son kararı görece kişisel tercih devreye girmez. Bu nedenle içsel (intrinsic) amaçlar daha sağlam, daha dengeli görülmektedirler.

Eğitimin Uzak Amaçları :

Eğitimsel amaçlar arasında öncelik ve denge oluşturmanın bir başka yolu, yakın ve ara amaçları, uzak amaçların ışığında ele almaktır. Eğitimin uzak amaçlarını oluşturan çeşitli değerler ileri sürülmüştür. Dinsel bir dünya görüşü alınırca, o zaman eğitimin uzak amacı, muhtemelen rengini insan yaşamının en son ereğinden alacaktır. İnsan, Tanrı'yı tanımak ona saygı göstermek ve hizmet etmek, onun ebedi bir yaşamı elde etmek için yaratıldı. Böyle olunca, okulun temel hedefi bu beklentiyi karşılamak için çocuğun nasıl davranması gerektiğini öğretmektir. Bu amacın somut bir göstergesi olarak çocuğun önünde taklit edeceği İsa'nın ve azizlerin yaşamları vardır. Kendisine, İsa'nın emirlerinin hatırdan çıkarmaması söylenecektir. Kutsal yetkinlikten daha yetkin bir şey söz konusu olamayacağından, en son yetkinliğin aranması eğitimin en son amacı olacaktır.

Eğitimin bu tarz uzak amacından farklı bir görüş, eğitimin uzak amacının kendini gerçekleştirme olduğu şeklindedir. Burada, insan doğası incelenmeli, onun gizil güçleri anlaşılmalı ve daha sonra bunları gerçekleştirecek bir eğitim programı yapılmalıdır. Veyahut, eğitim bireyi tüm yönleriyle yetkinleştirmeyi amaçlama-

lıdır. Bu görüş, Rousseau tarafından ileri sürülmüştür; eğitimin amacı, kişiyi asker, yargıç veya din adamı yapmak değil fakat insan yapmaktır. Böyle bir eğitim, onun daha iyi bir yurttaş veya işçi olmasıyla sonuçlanırsa, böyle bir çıktı (outcome) amacın bir yan ürünü olarak düşünülecektir.

İnsan doğasından kaynaklanan eğitimin uzak amacına bazıları öylesine güven beslemektedirler ki bunu evrenselleştirmeye hazırdırlar. Böylece, eğitimin amacının tüm insanlar için her yerde ve her zaman aynı olması gerektiğini iddia etmektedirler. Böylesine geniş bir iddia şu anlama gelmektedir; eğitimin uzak amaçları Batılı için olduğu kadar Doğulu için de aynıdır, yirminci yüzyıldaki bir insan için olduğu kadar M.Ö. dördüncü yüzyıldaki insan için de aynıdır. Böylesine büyük zaman ve mekan farklılıkları nasıl özdeşleştirilebilir? Basit olarak insanın özünün, insanın zihninde daima olageldiği gibi bugün de aynı olduğunu göstererek. Böyle geniş kapsamlı bir ifade, evrimin olası etkisini dışlıyor görünüyorsa, şukadarını söylemek yeter ki, insanın değişime uğradığı konusunda inandırıcı kanıt olduğunda bu görüş yanlıları için, eğitimin uzak amaçlarını düzenleme zamanı gelmiş olacaktır.

Uzak amacın genel görünüşü üzerinde ki bu anlaşmazlık daha geniş olarak ortaya konabilir. Genelde eğitimsel amaçlar değişmez, durağan bir nitelikte mi olmalı yoksa esnek ve sürekli yeniden oluşuma açık mı olmalı? Birinci tür amaçtan yana olanlar oldukça fazladır. Bu grubun onayladığı metafizik gayet açıktır. Belirli, değişmeyen bir ideale doğru olmadıkça eğitimsel çabalarında kendilerini güvenli hissetmeyeceklerdir. Şayet ideal sürekli olarak değişirse, tüm gayretlerini boşa çıkaracak bir huzursuzluk duyacaklardır. Mantığa aykırı görünmesine rağmen değişmeyen bir amaç onların güçlerini tutmaktan çok serbest bırakır. Karşıt metafiziği benimseyenler, değişmeyen amaçları yalnızca yetersiz bulmamakta aynı zamanda bir tehlike olarak görmektedirler. Rastlantıların ve tekrarların bir karışımından oluşan bir dünya da eğitimsel amaçlar değişime uymalıdır. En son oima yerine yalnızca deneme kabilinden olmalıdırlar. Böylelikle, bir eğitimsel yaşantı, sonuçta değerlendirildiğinde, buna ulaşmak için gerekli işlemler kadar esas amacın da yeniden oluşturulması zorunluluğu anlaşılabilir. Kişi, öğrenirken yalnızca çevre değişmemekte fakat öğrenmenin kendisi çevrede bir şey oluşturmaktadır.

Kendini gerçekleştirme konusu belirsizlikleri de beraberinde getirmektedir. Örneğin, İnsan, ne olması gerektiğini belirler sonucunu çıkarabilir miyiz? Bir anlamda evet. Örneğin, bir çocuğu, yeteneği olmadığı bir konuda yetiştirmeye çalışmak zamanı boşa harcamaktır. Perde ayırımını yapamayan bir öğrenciyi müzisyen yapmaya çalışmanın bir yararı yoktur. Diğer bir anlamda, insanın doğal yetenekleri, yapabilme alanını sınırlarken aynı zamanda herhangi özel bir yapabilmeyi de belirler yanılığına düşmemek gerekir. Eğitimin 'açılma' (unfoldment) kuramında belirtildiği gibi kendini gerçekleştirme aynen bu hataya düşmektedir. Gerçekleştirilecek biricik gerçek özün, doğumda hücrede saklanmakta olduğunu belirtmektedir. Kendini gerçekleştirmeye, eğitimin uzak bir amacı olarak bağlanırsak, öğrencinin olabileceği olası kişiliklerin geniş alanını düşündüğümüz de görüşümüz, psikolojik olguyla daha tutarlı olacaktır.

Diğer bir belirsizlik şu soruda biçimlenmektedir : Kendini gerçekleştirme, kişinin tüm gizil güçlerinin azami gelişimi midir? Şayet böyle ise, bu fiziksel bakımdan olanaksızdır. Ne örgün ne de yaygın eğitimde, her bir bireyin bir şair ve bir çiftçi, bir filozof ve bir banker, bir günahkar ve bir aziz vb. olması için yeterli zaman yoktur. Ayrıca, geçmişte varlığını sürdürebilmek için kişilere yararlı olmuş olabilen korku ve öfke gibi güçler vardır. Şayet gelecekte bu mücadeleyi düzenleyecek güven ortamı gelirse, bu güçlerin yok olmaya terkedilebileceğini umabiliriz.

Kendini gerçekleştirme, eğitimin uzak amacı olarak kendini ifade etme ile karıştırılmamalıdır. Kendini ifade etmek için çocuk, çok zayıf, katı, kötü yanını gösterebilir. Kendini gerçekleştirmenin uzak amacı, kişinin olduğu değil de olması gerekeni gerçekleştirmektir. Ne çeşit bir kişi olmalıdır? Eğitimin uzak amacı nedir? Açıkça, kendini gerçekleştirme daha başka nitelikler olmaksızın çok belirsiz bir amaçtır.

İnsanın özel bir yeteneği olarak akılcılığa sarılan bazı eğitim düşünürleri, eğitimin esas ve uzak amacının zihnin geliştirilmesi olduğunu belirterek kendini gerçekleştirmeye daha belirli bir nitelik vermek için uğraşırlar. Gerçekten, tüm insan etkinlikleri arasında zihinsel olanın, Tanrı'nın etkinliğine en yakın olduğu iddiası konusunda Aristoteles'in etkisi sürmektedir. Şayet Aristoteles haklı ise (Aquino lu St. Thomas'ta onunla aynı kanıda idi) o zaman,

zihinsel yetkinliğin ve onun yan ürünü olan 'bilgi için bilginin peşinden gidilmesi' eğitimin uzak amacı olarak ileri sürülebilir. Aristoteles'ten daha çok Darwin'in izinden gidenlerin ve eğitim felsefelerini doğaüstü olduğu dışlayarak doğacılık ile sınırlayanların bazıları bile, eğitimin esas amacı olarak zihnin yüksek önemi üzerinde durulmasını ileri sürmektedirler. Dinamik bir kültür de toplumun esas görevi, şayet sürekli değişim gösteren sosyal düzenin belirsizliklerini karşılayacaksa zihnin gelişimini sağlamaktır. Bunların tümü, eğitimin uzak amacı olarak formal akıi disiplini üzerinde duranları göz önüne almamaktadırlar. Bu durumda, belli bir konuda uygulamalar için geliştirilen gücün, diğer bir alana kolayca dönüştürülmesi için zihinsel yeteneklerin kuvvetlendirilmesinde olduğu gibi, zihinsel yetkinlik, değişen bir dünyaya uyum sağlama veya bilgi için bilgi aramadan oluşmamaktadır.

Kendini gerçekleştirmeyi daha belirgin terimlerle nitelemenin başka bir yolu da onu toplumsal olarak idealleştirmektir. İnsan tek başına yaşamamaktadır. Aksine insanlar arasında yaşamakta ve gerçekten sosyal bir yapı içinde olmaksızın insan olması güç olmaktadır. Böyülikle, kendini gerçekleştirme, toplumsal kurumlara dengeli bir katılma sorunudur. Bu katılma, toplumsal kurumların oldukları biçimde değil fakat onların oluştukları ve ideal olarak olması gerektikleri biçiminde bir katılmadır. Bu nedenle, eğitimin uzak amacı, toplumsal stereotip'ten biçimini almaktadır. Doğal olarak, bu stereotip, toplumun demokratik veya totaliterlik çizgilerinde düzenlenip düzenlenmediğine bağlı olarak değişecektir.

Şayet eğitimciler, eğitim sürecini özerk olarak görüyorlarsa, o zaman eğitim, eğitimden başka hiçbir şeye bağımlı değildir. Veya, Dewey'in belirttiği gibi, «Eğitim sürecinin kendinden başka bir amacı yoktur, kendisi, kendisinin amacıdır.» Bu ne demektir? Bilgi, kendisinin amacı mıdır? Tam olarak değil. Belki de, bu ifade Dewey'in ünlü kıyası ile daha iyi anlaşılabilir; «Eğitim, yaşamla aynıdır. Yaşam gelişme olduğundan eğitim de gelişmedir.» Eğitimin uzak amacı, yalnızca fiziksel bakımdan gelişme değil, fakat kişinin çevresi üzerinde denetim sağlaması ve onu daha çok kavramasıdır. Burada söz konusu edilen gelişme, bir mükemmelliğe doğru olan ve ona ulaştığında duran bir gelişme değildir. Daha çok, sürekli gelişmeye, mevcut anlayışları, kavrayışları ve denetimleri daha ileri anlayış ve denetimlere doğru genişletmeye ve derinleştirmeye yol

açan bir gelişmedir. Söz konusu gelişmeye yaklaşan ve ona sahip olan herhangi bir yetkinliğin önemli kıldığı gelişmeden kaçınmak eğitimin önemli bir amacı olarak değer taşımaktadır.

Eğitimin uzak bir amacı olarak gelişmeyi belirtmek pek çok eğitimciye belirsiz ve karmaşık gelmektedir. Eğitimin sonucu ile amacı karışıyor görünmektedir. Tüm öğrenme, kaçınılmaz olarak, sürekli artan bir tür gelişmeyi içermektedir. Fakat bu amacın, gelişmenin hangi tür olduğundan bahsetmesi gerekmez mi? Ayrıca, eğitimin uzak amacı olarak sürekli gelişme, ilerleme ile gelişmeyi karıştırıyor gibi geirmektedir. Gelişmenin hızını artırmak ne bir güvence ne de ilerlemenin bağımlı bir göstergesidir. Kanserde de sürekli gelişim vardır fakat bu istenilen türden bir gelişme değildir. Öğrenci, çalışkan ve dikkatli çalışma alışkanlıkları kadar tembel ve dikkatsiz alışkanlıklar da geliştirebilir. Bazı eğitim etkinliklerinin, gelişme kavramının yol açtığı bir çıktı olarak karışıklık ile yitineceği endişesi de söz konusudur. Özetle, eğitimin uzak amacı olarak gelişmeye ilişkin esas suçlama; gelişmenin alacağı doğru istikametini veya arzulanan istikametini bildirilmesinde başarısız kaldığı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Aletçiliğin (Instrumentalism) bilinen talihsiz eksikliği, kararlılığın veya kesinliğin olmayışı bunun için de söz konusu gibi görünmektedir.

Eğitimin uzak amacı olarak gelişme yanlıları söz konusu şüpheler ve karışıklığa ilişkin karşı kanıtlara sahiptir. Değişim ve ilerlemenin birbirleriyle karıştığını kabul ederek, değişim ve gelişmenin gizli ve stratejik önemini onun ileriki olasılıklarında yatığı düşüncesinde ısrar etmektedirler. Bu, ne kosmik koşulların doğal akışına ne de çocuğun içsel gelişiminde boş inanlara uyma anlamına gelmemektedir. Ayrıca, kişinin sabırlı olması ve uzun vadeli gelişme düşüncesini benimsemesi gerektiği konusunda ısrarlıdırlar. Bu açıdan, zararlı ve uygunsuz etkinliklerin (bir zaman için gelişme gösterse de) sonunda kendilerini ortadan kaldıracakları görülecektir. Öte yandan, iyi ve erdemli alışkanlıklar belirsiz bir yayılmaya yol açma eğilimi taşımakta, kendi yapılarındaki gelişme kadar diğer değişik etkinliklerde de çoğalmaya yol açmaktadırlar. Kanseri gelişim kuşkusuz büyüyen bir güce yol açar ancak ölümle sonuçlanır. Bazı öğretim yöntemleri de gelişmeye yol açar fakat yalnızca okulda. Mezuniyetten sonra okulda geliştirilen ilgiler (edebiyat ve genel konularda olduğu gibi) devam etmez. Kendisine

yüksek bir değer verilebilecek öğretim çeşidi; kişi yaşadıkça gelişimini, eğitimini sürdürecektir kalıcı bir eğilim kazandıran öğretim türüdür.

Tüm bu yapılan tartışmalarda, ister kendini gerçekleştirme olsun ister gelişme olsun, eğitimin uzak amacı, 'oluş'un önemi üzerinde durmaktadır. Herşeyin bir süreç içinde olması ölümlü yaşamın bir niteliği gibi görünmektedir. Ancak, Batı kültürü 'oluş'u yüceltirken bazı Doğu eğitim felsefelerinin, eğitimin uzak amacı konusunda bunun tersi bir görüş sürdürmeleri kayda değerdir. Oluş, geçici olduğundan, ölümsüz olmak için oluş durdurulmalıdır. Yalnızca, bugün değil fakat yaşamdan sonra da ömrünü sürdürebilecek bireyselliği gerçekleştirmeye çalışan eğitime aşırı güvenin yanlış olduğunu düşünmektedirler. Aksine, eğitimin uzak amacı, bireyin mutlaklığa katılmasıdır. Yoga, bireyin bu bütünlüğe ulaşma vasıtası olan bir disiplindir.